

กระบวนการเกิดผู้นำเพื่อการพัฒนาชุมชน : กรณีศึกษาผู้ได้รับ
รางวัลคนดีศรีสังคมในจังหวัดสงขลา*

The Forming Process of the Leaders toward Community Development : A Case Study of Kondeesrisungkom Prizemen in Changwat Songkhla

Key words : กระบวนการเกิดผู้นำ ผู้นำ ชุมชนเข้มแข็ง

จิราภรณ์ แซ่หลี่

ร.ป.ม. (รัฐประศาสนศาสตร์)

หลักสูตรรัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต คณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตหาดใหญ่

E - mail : lordkundun@hotmail.com

วิชัย กาญจนสุวรรณ

Ph.D (Political Science), ผู้ช่วยศาสตราจารย์

ภาควิชารัฐประศาสนศาสตร์ คณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตหาดใหญ่

E-mail : wichai.k@psu.ac.th

---

* เป็นส่วนหนึ่งของวิทยานิพนธ์ หลักสูตรรัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต คณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตหาดใหญ่

Abstract

The objectives of this study were to investigate factors and the emergence process of leaders, the characteristics and roles of seven exemplary persons: Mr.Phrim Nantharat, Mr.Chop Yodkaew, Mr.Lap Nupradit, Mr.Amphon Duangpan, Mr.Khlao Kaewphet, phra Athikan Thong Techapunyo and Mr.Ron Madit, and relationship of group/organization leaders with their community in order to form guidelines for promoting emergence of leaders who could strengthen the community and to increase the number of such leaders to support community potential.

This quality research is a documentary study and interviews were conducted with specific social award-winning leaders.

Objective 1:

The result revealed that the leader development process consisted of four steps.

Step 1: Identifying the problems that the community leader faced. His family and his relatives faced the problem of poverty, a lack of funds and being exploited by the middle man on selling crops. This affected the leader himself and his relatives in the community.

Step 2: The leader tried to solve the community problems using solutions that were appropriated for the context and people's way of life. Throughout the time that he worked, the leader had to face problems and obstacles that he had to solve all the time. As a result, the learning process took place.

Step 3: The leader implemented the methods he had studied to solve the community problems so successful that people in the community could help and rely on each other which reduced dependence on sources outside the community.

Step 4: The leader received support from government agencies in publicizing his ideas and experience to interested people in other communities.

Objective 2:

The common outstanding natural characteristics of all seven leaders were: honest, confident in their ideas and actions, sacrificing, patient and creative.

Objective 3:

The roles played by the leader were leading in terms of ideas, persuading people to participate in community development and acting as a manager. The leaders could be classified into two categories according to their work: those leaders who initiated savings groups in the community and those who developed body of knowledge in agriculture.

บทคัดย่อ

วัตถุประสงค์ของการศึกษานี้ เพื่อศึกษากระบวนการการเกิดผู้นำ คุณลักษณะ บทบาท และผลงานของผู้นำตามธรรมชาติที่ได้รับรางวัลคนดีศรีสังคมในจังหวัดสงขลา 7 ท่าน คือ นายพริ้ม นันทรัตน์ นายชบ ยอดแก้ว นายถวัลย์ หนูประดิษฐ์ นายहन หมัดหลี นายอัมพร ด้วงปาน นายเคล้า แก้วเพชร และพระอธิการทอง เตชบุญโญ (พระครูพิพัฒน์โชติ) การศึกษาค้นคว้าครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยศึกษาค้นคว้าจากเอกสารและการศึกษาโดยการสัมภาษณ์แบบเจาะจงบุคคลที่เป็นผู้นำที่ได้รับรางวัลคนดีศรีสังคม

วัตถุประสงค์ข้อ 1 กระบวนการเกิดผู้นำสามารถแบ่งเป็น 4 ขั้นตอน คือ

ขั้นตอนที่ 1 ระบุปัญหาของชุมชนที่ผู้นำชุมชนได้พบเห็น

ขั้นตอนที่ 2 ผู้นำพยายามหาวิธีแก้ไขปัญหาของชุมชนด้วยวิธีที่เหมาะสม

ขั้นตอนที่ 3 ผู้นำนำวิธีการที่ได้ศึกษาว่าเหมาะสมไปลงมือปฏิบัติแก้ปัญหาของชุมชน

ขั้นตอนที่ 4 ผู้นำได้รับการสนับสนุนจากหน่วยงานภาครัฐ

วัตถุประสงค์ข้อ 2 คุณลักษณะของผู้นำตามธรรมชาติทั้ง 7 ท่าน มีลักษณะเด่นร่วมกัน คือ เป็นผู้ที่มีความซื่อสัตย์สุจริต มีความเชื่อมั่นในความคิดและการกระทำของตนเอง เสียสละ อดทน และเป็นผู้มีความคิดสร้างสรรค์

วัตถุประสงค์ข้อ 3 บทบาทของผู้นำ คือ เป็นผู้นำทางความคิดให้กับชาวบ้าน เป็นผู้ชักจูงให้ชาวบ้านมาร่วมกันพัฒนาชุมชน และมีบทบาทเป็นผู้บริหารจัดการ ส่วนผลงานของผู้นำแบ่งเป็น 2 ส่วน คือ กลุ่มผู้นำที่เป็นผู้ริเริ่มตั้งกลุ่มออมทรัพย์ในชุมชนกับการเป็นผู้พัฒนาองค์ความรู้ทางการเกษตร

ความสำคัญและที่มาของปัญหา

กระแสการเรียกร้องให้สร้างความเข้มแข็งของชุมชนทุกระดับในประเทศไทยได้เกิดขึ้นมายี่สิบกว่าปีแล้ว และเพิ่มขึ้นเป็นลำดับ โดยเฉพาะเมื่อประเทศไทยได้เผชิญกับปัญหา “เศรษฐกิจฟองสบู่” แดก ทำให้คนไทยเร่งหาคำตอบกันมากขึ้น จนเกิดเป็นความสงสัยร่วมกันว่า สังคมไทยมิได้เจริญไกลและแข็งแกร่งอย่างที่คิด การสร้างความเจริญ การพัฒนาตามกระแสหลัก และการเปิดความสัมพันธ์กับเศรษฐกิจในระดับโลกที่มีผลต่อการเปลี่ยนแปลงภายในสังคมอย่างรวดเร็วและได้มาซึ่งคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้นของคนบางกลุ่มเท่านั้น แต่ได้ทั้งความเสื่อมโทรมและความร่อยหรอของฐานทรัพยากร และสิ่งแวดล้อมของประเทศ และความเป็น “ชุมชน” ความภูมิใจ และการช่วยเหลือกันหลุดพ้นจากสังคมไทย (โอกาส ปัญญา, 2542 : 3) ชุมชนได้รับผลกระทบจากกระแสที่เรียกว่า “การพัฒนา” ซึ่งได้ทำลายชุมชน การพัฒนาได้มีส่วนสำคัญในการทำลายสมดุลของวิถีชีวิต

ชาวบ้าน เศรษฐกิจชุมชนล้มละลาย ชาวบ้านกลายเป็น ผู้ที่มีหนี้สิน อันเกิดจากความคิด วัตถุนิยม สภาพแวดล้อม ที่ถูกทำลายไปพร้อมกับความสามารถในการพึ่งตนเอง

เมื่อเกิดการเผชิญหน้ากับปัญหา รัฐบาล เอกชน และประชาชนจึงได้เริ่มเล็งเห็นถึงความสำคัญของการสร้างชุมชนเข้มแข็งอีกครั้งหนึ่ง เนื่องจากความเป็นชุมชนเข้มแข็งจะสามารถทำให้คนในชุมชนแก้ปัญหาได้ด้วยตนเองจากการรวมตัวเป็นกลุ่ม องค์กร เพื่อแก้ปัญหา เศรษฐกิจ สังคม สิ่งแวดล้อม วัฒนธรรม และการเมือง การแก้ปัญหาที่แท้จริงจึงควรเป็นการทำชุมชนให้มีรากฐานที่ดี มีความเข้มแข็ง สามารถพึ่งตนเองได้ สามารถต่อสู้กับปัญหาโดยให้คนในชุมชนมีส่วนร่วมและมีชุมชนเป็นพื้นฐาน

ปัจจัยที่สำคัญที่สนับสนุนให้เกิดชุมชนที่เข้มแข็งหลายประการ หนึ่งในปัจจัยที่สำคัญซึ่งเป็นทั้งจุดแข็งและจุดอ่อน คือ ผู้นำ กล่าวได้ว่าผู้นำได้ช่วยสร้างทางออกให้

สังคมโดยสร้างพื้นฐานสำคัญให้ชาวบ้าน ทำให้สามารถพัฒนาคุณภาพชีวิตของชาวบ้านในชุมชนให้เข้มแข็งและพึ่งตนเองได้เป็นอย่างดี ในปัจจุบันมีผู้นำตามธรรมชาติเป็นจำนวนมากที่ทำงานเสียสละให้แก่ชุมชน

รางวัล “คนดีศรีสังคม” ดำเนินการโดยสำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ มูลนิธิหนังสือพิมพ์ไทยรัฐ มูลนิธิหมู่บ้าน และภาคเอกชน ซึ่งคัดเลือกผู้นำจากทั่วประเทศปีละหลายพันคน เพื่อคัดเลือกปีละ 4 คน จาก 4 ภาค โดยเป็นผู้ปฏิบัติดีและเสียสละเพื่อชุมชนในท้องถิ่น โดยไม่เลือกฐานะ เพศ และศาสนา เพื่อเป็นแบบอย่างแก่คนในสังคม (เชียร, 2541 : 72)

ซึ่งในจังหวัดสงขลาเป็นผู้ได้รับรางวัลนี้จำนวนถึง 7 ท่าน ใน 7 ชุมชน โดยนายพร้อม นันทรัตน์ จากกลุ่มออมทรัพย์บ้านพรุ ตำบลบ้านพรุ อำเภอหาดใหญ่ คุรุชย ยอดแก้ว กลุ่มออมทรัพย์บ้านน้ำขาว อำเภोजะนะ นายถวัลย์ หนูประดิษฐ์ กลุ่มออมทรัพย์บ้านคลองหะ ตำบลคองหงส์ อำเภอหาดใหญ่ นายอัมพร ต้วปาน กลุ่มออมทรัพย์ ตำบลคลองเปี้ยะ อำเภोजะนะ นายเกล้า แก้วเพชร กลุ่มออมทรัพย์บ้านนาหว้า ตำบลนาหว้า อำเภोजะนะ พระอธิการทอง เตชบุญโญ กลุ่มธนาคารชีวิตวัดอู่ตะเภา บ้านหัวควาย ตำบลคูเต่า อำเภอหาดใหญ่ และป๊ะพรนหมัดหลี กับการทำเกษตรธาตุสี่ ซึ่งบุคคลเหล่านี้เป็นผู้มีชื่อเสียงเป็นที่รู้จักไปทั่วประเทศ แต่กว่าจะประสบความสำเร็จพวกเขาต้องเสียสละและทุ่มเทเพื่อการแก้ปัญหาการพัฒนาชุมชน ดังนั้นผู้วิจัยมีความสนใจว่าผู้นำตามธรรมชาติได้ผ่านกระบวนการอย่างไรความเป็นผู้นำจึงเกิดขึ้น และคุณลักษณะของผู้นำตามธรรมชาติเป็นอย่างไร รวมทั้งบทบาท ผลงาน และความสัมพันธ์ของผู้นำกลุ่ม/องค์กรกับชุมชน และหากผู้นำตามธรรมชาติเป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้ชุมชนเกิดการพัฒนา จะมีแนวทางใดที่จะส่งเสริมให้เกิดผู้นำตามธรรมชาติที่มีความสามารถในการนำพาชุมชนไปสู่ความเข้มแข็งเกิดขึ้นและเพิ่มจำนวนขึ้นเพื่อเป็นแรงผลักดันให้ชุมชนต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษากระบวนการเกิดผู้นำตามธรรมชาติภายใน 7 ชุมชน
2. เพื่อศึกษาคุณลักษณะของผู้นำตามธรรมชาติทั้ง 7 ท่าน
3. เพื่อศึกษาบทบาทผลงานของผู้นำตามธรรมชาติ

ผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ผลงานการวิจัยที่เกี่ยวข้อง ได้มีผู้ศึกษาวิจัยที่สอดคล้องกับการศึกษา ดังนี้

ภมรรัตน์ สุธรรม (2546 : 261-263) ได้ศึกษาพลวัตชุมชนกับการพึ่งตนเองในภาคตะวันออกเฉียงใต้ พบว่าปัจจัยร่วมที่มีความสำคัญในการสร้างความเข้มแข็งให้กับองค์กรชุมชน ได้แก่ การมีคณะกรรมการบริหารหรือผู้นำชุมชนที่เข้มแข็ง มีวิสัยทัศน์ มีความมุ่งมั่น เสียสละ สามารถนำชุมชนผ่านวิกฤติได้ ผู้นำชุมชนมีความโดดเด่นในการนำความคิดชุมชน ทำให้ชุมชนมีความศรัทธา เชื่อมั่น และยอมรับในการนำองค์กรให้บรรลุวัตถุประสงค์ได้ และเน้นการสร้างผู้นำรุ่นใหม่ขึ้นมารับการพัฒน โดยการพัฒนาทั้งในระดับปัจเจกและการทำงานในรูปคณะกรรมการ

สำนักงานคณะกรรมการการสาธารณสุขมูลฐาน (2543 : 81-84) ได้ศึกษาความเข้มแข็งของชุมชนและประชากรสุขภาพพบว่า ลักษณะที่สำคัญของผู้นำ คือ มีวิสัยทัศน์และแนวคิดในการพัฒนา มีจิตสำนึกสาธารณะ และเสียสละเพื่อส่วนรวม มีมนุษยสัมพันธ์ที่ดี มีความสามารถในการจัดการสูง จะมีผลต่อการพัฒนาเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งให้ชุมชนเป็นอย่างมาก

ผู้นำที่เป็นทางการและผู้นำธรรมชาติมีบทบาทสำคัญ ผู้นำเป็นปัจจัยสำคัญในการรวมกลุ่มเพื่อพัฒนาให้บรรลุวัตถุประสงค์ จำนวนผู้นำต้องมีมาก ตลอดจนกระจายตัวอยู่ในหลายพื้นที่ การพัฒนาจึงควรต้องค้นหาหรือสร้างผู้นำธรรมชาติให้ได้มากที่สุด

สุนทร ยุทธชนะ (2537 : 78-80) ได้ศึกษาบทบาทของกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการพัฒนาชนบท ตำบล

น้ำขาว อำเภोजะนะ จังหวัดสงขลา พบว่า การรวมกลุ่มของชาวบ้านตำบลน้ำขาวเกิดขึ้นจากผู้นำชุมชนมีบทบาทในการเป็นผู้ส่งเสริมเผยแพร่ทักษะ คือ มีการทดลองใช้กลุ่มออมทรัพย์ที่โรงเรียนน้ำขาวใน จนชาวบ้านเข้าใจและเห็นประโยชน์ แล้วจึงเผยแพร่แนวความคิดเข้าสู่ชุมชน บทบาทในการเป็นผู้เชื่อมประสาน คือ การประสานงานกับเจ้าหน้าที่ของรัฐที่ปฏิบัติงานในชุมชน และบทบาทในการเป็นผู้ร่วมปฏิบัติงาน คือ มีการประชุมวางแผนร่วมกับประชาชนและชักนำประชาชนให้รวมกลุ่มกัน เมื่อชาวบ้านมีกิจกรรมออมทรัพย์ร่วมกันก็ย่อมมีปฏิสัมพันธ์กันมากและก่อให้เกิดความผูกพันหรือพันธกิจมากยิ่งขึ้น

คำจำกัดความที่ใช้ในการวิจัย

1. กระบวนการเกิดผู้นำ หมายถึง ขั้นตอนในการเป็นผู้นำ ได้แก่ บัณฑิตคน แรงจูงใจ สถานการณ์ แนวคิดในการทำงาน การบริหารจัดการกลุ่ม/องค์กรชุมชน เครือข่าย

2. ผู้นำ หมายถึง ผู้ที่ได้รับรางวัล “คนดีศรีสังคม” โดยยึดหลักเกณฑ์การคัดเลือกจากบุคคลที่มีคุณสมบัติ ดังนี้

1. เป็นคนดีที่อยู่ในชนบท เป็นเกษตรกร พระสงฆ์หรือผู้นำชุมชน ไม่จำกัดเพศหรือวัย

2. เป็นคนดีมีคุณธรรม มีความรู้ความสามารถในวิชาชีพต่าง ๆ มีผลงานด้านการพัฒนาท้องถิ่นและสังคมของตน และได้รับการยอมรับจากประชาชน

3. เป็นคนเสียสละ ทำงานเพื่อส่วนรวม เป็นแบบอย่างที่ดีของชาวบ้านทั่วไป

4. มีประสบการณ์การทำงานดีเด่น มีเอกลักษณ์เฉพาะตัว

3. ชุมชนเข้มแข็ง หมายถึง การที่ชุมชนสามารถพึ่งตนเองได้โดยระบบของชุมชนในการพัฒนา ด้านต่าง ๆ ที่ชุมชนเป็นผู้เรียนรู้ ผู้สื่อสาร ผู้ปฏิบัติ และรับผลการปฏิบัตินั้น โดยวิธีคิดที่มีพื้นฐานจากระบบคิดเดิมของชุมชนหรือภูมิปัญญาชาวบ้าน ผสานเข้ากับระบบการจัดการของสังคมใหม่

วิธีการวิจัย

งานวิจัยนี้เป็นการศึกษาเชิงสำรวจ (Survey Research) โดยแบ่งขั้นตอนการวิจัย ดังนี้

1. การศึกษาค้นคว้าจากเอกสาร (Documentary Survey) เช่น หนังสือ วารสาร รายงานการวิจัย บทความวิจัย และสิ่งพิมพ์อื่น ๆ

2. การศึกษาเฉพาะกรณี โดยการสัมภาษณ์แบบเจาะจง (Purposive Sampling) บุคคลที่เป็นผู้นำที่ได้รับรางวัลคนดีศรีสังคม นับตั้งแต่ครั้งแรกที่มีการมอบรางวัลใน ปี 2532 จนกระทั่งปัจจุบัน

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

การวิจัยครั้งนี้ คัดเลือกประชากรจากผู้ที่ได้รับรางวัล “คนดีศรีสังคม” อันเป็นรางวัลซึ่งมอบให้แก่บุคคลที่ประกอบคุณงามความดี เสียสละและอุทิศตนเองเพื่อชุมชนในท้องถิ่นอย่างแท้จริง ซึ่งผู้ที่ได้รับรางวัลภายในจังหวัดสงขลา ได้แก่

1. นายพริ้ม นันทรัตน์ รับรางวัลคนดีศรีสังคม ปี 2533

2. นายชบ ยอดแก้ว รับรางวัลคนดีศรีสังคม ปี 2534

3. นายถวัลย์ หนูประดิษฐ์ รับรางวัลคนดีศรีสังคม ปี 2535

4. นายหรรณ หมดหลี รับรางวัลคนดีศรีสังคม ปี 2536

5. นายอัมพร ด้วงปาน รับรางวัลคนดีศรีสังคม ปี 2538

6. นายเกล้า แก้วเพชร รับรางวัลคนดีศรีสังคม ปี 2540

7. พระอธิการทอง เตชบุญโญ (พระครูพิพัฒนโชติ) รับรางวัลคนดีศรีสังคม ปี 2541

เครื่องมือในการวิจัย

ผู้วิจัยได้ศึกษาเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้องเพื่อสร้างเครื่องมือ ลักษณะของเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย เป็น

แบบสัมภาษณ์ ซึ่งจัดทำขึ้นโดยอาศัยแนวทางการทบทวนเอกสารงานวิจัย

การเก็บรวบรวมข้อมูล

ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยทำการเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยวิธีการ ดังนี้

1. การเก็บรวบรวมข้อมูลเอกสาร โดยทำการศึกษาในเรื่องต่างๆ ดังต่อไปนี้

1.1 ข้อมูลพื้นฐานของชุมชน ที่ผู้นำตามธรรมชาติเป็นผู้นำอยู่ในชุมชนนั้น อันได้แก่ การศึกษา ประวัติชุมชน ซึ่งจะช่วยให้เข้าใจชุมชน ข้อมูลที่ได้จะช่วยให้ผู้วิจัยเข้าใจถึงประวัติศาสตร์ความเป็นมา การเติบโตของชุมชน และความร่วมมือในหมู่บ้าน ตลอดจนการเก็บข้อมูลทางกายภาพ เศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม ทรัพยากรธรรมชาติ ภูมิปัญญา และเทคโนโลยี

1.2 แนวคิด ทฤษฎี จากเอกสารและงานวิจัยต่างๆ ที่เกี่ยวกับผู้นำ เพื่อเป็นแนวทางในการสร้างกรอบแนวคิดการวิจัย

1.3 ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ

2. การเก็บข้อมูลภาคสนาม ได้แก่ การสัมภาษณ์ (Interview) ใช้วิธีการสัมภาษณ์อย่างไม่เป็นทางการ (Informal Interview) ทำการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (In-depth Interview) เป็นรายบุคคลกับประชากรกลุ่มเป้าหมาย โดยใช้ประเด็นในการสัมภาษณ์ที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นเอง เป็นการสัมภาษณ์แบบไม่มีโครงสร้าง (Unstructured Questionnaire) โดยผู้วิจัยจะกำหนดกรอบประเด็นคำถามในการสัมภาษณ์ไว้อย่างกว้าง ๆ เป็นแนวคำถาม (Interview Guide) ตามวัตถุประสงค์ของการศึกษา

การวิเคราะห์ข้อมูล

สำหรับขั้นตอนของการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ (Qualitative Data) ผู้วิจัยดำเนินการตามขั้นตอน ดังนี้

1. การใช้แนวคิด ทฤษฎี และการสร้างกรอบแนวคิดสำหรับการวิเคราะห์

2. การตรวจสอบข้อมูลเพื่อหาความเชื่อถือได้ของข้อมูล ผู้วิจัยจะนำเสนอข้อมูลเบื้องต้น ด้วยวิธีการพรรณนาแบบชาติพันธุ์วรรณา (Ethnography)

3. การจดบันทึก ผู้วิจัยจะทำการบันทึกย่อขณะที่เก็บข้อมูล ประกอบกับการบันทึกเสียง

4. การสร้างบทสรุปและการพิสูจน์บทสรุป ผู้วิจัยจะนำข้อมูลค้นพบเบื้องต้นที่ได้ตรวจสอบแล้ว ตลอดจนตัดข้อมูลที่ไม่เกี่ยวข้องออกไป เพื่อทำเป็นบทสรุปที่สามารถตอบปัญหาของการวิจัย ในส่วนของการพิสูจน์บทสรุป ผู้วิจัยจะประเมินคุณภาพของข้อมูล และพยายามเปรียบเทียบความแตกต่างของข้อมูลกับผลการศึกษาทฤษฎีต่างๆ เพื่อให้บทสรุปมีความเชื่อถือได้

ผลการวิจัย

1. จากวัตถุประสงค์การวิจัยข้อที่ 1 เพื่อศึกษาปัจจัยและกระบวนการเกิดผู้นำตามธรรมชาติภายใน 7 ชุมชน สามารถสรุปผลการวิจัยออกได้เป็น 2 ส่วน คือ

1.1 ปัจจัยการเกิดผู้นำตามธรรมชาติ จากการศึกษาภูมิหลังของผู้นำทั้ง 7 ท่าน พบว่า สอดคล้องกับสมมติฐานชั่วคราว (Working Hypothesis) ที่ตั้งไว้ว่า ปัจจัยที่ทำให้เกิดผู้นำตามธรรมชาติ ได้แก่ การปลูกฝังและอบรมเลี้ยงดูจากบิดามารดาและญาติพี่น้องที่มีจิตใจชอบช่วยเหลือผู้อื่นให้พ้นจากสภาพความเป็นอยู่ที่ยากจนที่ตนเองเคยประสบมา ผลการศึกษาพบว่า เป็นไปตามสมมติฐาน คือ บิดามารดาและญาติพี่น้องมีอิทธิพลต่อผู้นำในด้านความคิดและการกระทำ โดยการอบรมสั่งสอนและปฏิบัติเป็นแบบอย่างในการช่วยเหลือผู้อื่นเพื่อความขยันอดทนในการประกอบอาชีพ รวมทั้งการที่ผู้นำทั้ง 7 ท่านล้วนแต่ได้สัมผัสกับความยากจนมาตลอด กล่าวคือ ในช่วงวัยเด็กต้องช่วยเหลือพ่อแม่ทำงาน เมื่อทำงานก็ต้องต่อสู้ดิ้นรนทำมาหากิน อยู่ในชุมชนที่มีสิ่งแวดล้อมของความยากจน สภาพเหล่านี้ได้บ่มเพาะให้ทุกคนเป็นคนที่เห็นใจคนยากจน และได้ทำงานอุทิศตนให้กับการพัฒนา นอกจากนี้พบว่า มีปัจจัยเพิ่มเติมที่ทำให้เกิดผู้นำตามธรรมชาติ คือ ผู้นำเป็นผู้ช่วยเหลือ

พัฒนาชุมชน โดยผู้นำใช้เวลาว่างจากอาชีพหลักมาช่วยทำกิจกรรมชุมชน ช่วยเหลือผู้นำก่อนทำงานพัฒนา สาธารณูปโภคต่างๆ อีกทั้งเป็นผู้ประสานงานกับชาวบ้าน ทำให้ชาวบ้านได้เห็นถึงความสามารถ ผู้นำทุกคนได้รับการปลูกฝังและเลี้ยงดูจากบิดามารดา ญาติพี่น้อง และยึดมั่นในหลักศาสนา อีกทั้งอุปนิสัยส่วนตัวชอบช่วยเหลือผู้อื่น ในสังคมชนบทจะนับถือผู้ที่มีคุณธรรม อีกทั้งผู้นำทั้ง 7 ท่าน เป็นผู้มียุทธวิธีอยู่ในชุมชน ตั้งถิ่นฐานไม่ย้ายไปที่ใดอีก ทำให้ชาวบ้านเชื่อได้ว่าผู้นำจะรับผิดชอบทั้งในส่วนที่ดีและไม่ดีที่ตนได้กระทำ

1.2 กระบวนการเกิดผู้นำตามธรรมชาติ

ผลการวิจัยพบว่า กระบวนการเกิดผู้นำตามธรรมชาติของผู้นำทุกคนมี 4 ขั้นตอนดังต่อไปนี้ คือ ขั้นตอนที่ 1 เกิดปัญหาเกี่ยวกับตนเอง ครอบครัว และชุมชน สอดคล้องกับการศึกษาของ สมชาย พงษ์เทพิน จากวิทยานิพนธ์เรื่อง สถานการณ์และโอกาสในการเข้ามาเป็นผู้นำองค์กรชุมชน กล่าวว่า ผู้นำเกิดขึ้นจากสถานการณ์ปัญหาและเรียนรู้ปรับบทบาทเข้ามาเป็นผู้นำ

ขั้นตอนที่ 2 การแก้ปัญหา ผู้นำจะหาวิธีเพื่อแก้ปัญหา จากการศึกษาของ สัมพันธ์ เตชะอธิก ปรีชา อุตระกุล และชื่น ศรีสวัสดิ์ (2537 : 46) กล่าวว่า ผู้นำจะกล้าทดลองทำสิ่งใหม่ๆ เรียนรู้ทดลองผิดพลาดถูกมุ่งมั่นต่ออุปสรรค

ขั้นตอนที่ 3 ประสบความสำเร็จ ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในชุมชน ทำให้ชาวบ้านเกิดความมั่นใจและพึ่งตนเอง สอดคล้องกับการศึกษาของ ภมรรัตน์ สุธรรม (2546 : 76) เรื่อง พลวัตชุมชนกับการพึ่งตนเองในภาคตะวันตก คือ ด้านเศรษฐกิจชุมชนพึ่งตนเองในลักษณะเศรษฐกิจพอเพียง มีความสามารถในการออม การลงทุน ด้านสังคมวัฒนธรรม มีจิตสำนึกพึ่งตนเอง ด้านการเมือง ชุมชนสามารถสร้างอำนาจต่อรองในการใช้ทรัพยากรจากภาครัฐและภายนอกได้ ด้านทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม ชุมชนมีอำนาจในการจัดการทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมได้ ด้านเทคโนโลยี มีการใช้เทคโนโลยีที่เหมาะสมในการผลิต

ขั้นตอนที่ 4 ได้รับการสนับสนุนจากภาครัฐให้ออกมาเป็นที่รู้จักของสาธารณชน สอดคล้องกับงานของ เสรี พงศ์พิศ (2545 : 5) กล่าวว่า นโยบายของรัฐที่ให้การสนับสนุนการมีส่วนร่วมของชาวบ้าน โดยอาศัยผู้นำในหมู่บ้านเป็นแกนนำหลักในการพัฒนาชุมชน ให้ผู้นำออกมาเผยแพร่ความรู้ ประสบการณ์ที่สั่งสม ได้รับการยอมรับให้เป็นผู้นำ เป็นผู้ทรงภูมิปัญญา โดยสนับสนุนให้พวกเขาได้นำความรู้ไปเผยแพร่ยังชุมชนอื่นๆ ออกเดินทางเป็นวิทยากร บอกเล่าสิ่งที่พวกเขาได้ทำมาแล้ว เป็นแนวทางในการปฏิบัติให้กับชุมชนอื่น ทำให้ผู้นำมีชื่อเสียง เป็นที่รู้จักของคนทั้งประเทศ

ผลการศึกษาคุณลักษณะของผู้นำตามธรรมชาติ คือ เป็นผู้ที่มีความซื่อสัตย์ เชื่อมมั่นในความคิดและการกระทำของตนเอง เสียสละ อดทนไม่ย่อท้อต่ออุปสรรค เชื่อมมั่นในตนเอง มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ สอดคล้องกับการศึกษาของ กาญจนา แก้วเทพ และกนกศักดิ์ แก้วเทพ (2530 : 113-114) กล่าวว่า ผู้นำจะเป็นผู้ที่มีความซื่อสัตย์ มีคุณธรรม สนใจทำงานส่วนรวมและมีจิตใจอยากช่วยเหลือ เช่นเดียวกับ อุทัย ดุลยเกษม และอมรศรี งามวิทยาพงศ์ (2540 : 28-66) ที่กล่าวว่า ชุมชนจะยอมรับให้คุณธรรมเป็นแหล่งกำเนิดหรือฐานอำนาจมากกว่าความรู้และความร่ำรวย แต่เป็นบุคคลที่แสดงตนให้ชุมชนเชื่อมั่นแล้วว่ามีคุณธรรม

บทบาทของผู้นำตามธรรมชาติ จากการศึกษาพบว่า มีบทบาทเป็นผู้นำทางความคิดให้กับชาวบ้าน บทบาทเป็นผู้ชักจูง โน้มน้าวให้ชาวบ้านร่วมกันพัฒนาชุมชน บทบาทเป็นผู้บริหารจัดการ เป็นไปในแนวทางเดียวกันกับการศึกษาของ ปารีชาติ วลัยเสถียร และคณะ (2543 : 251-252) เรื่อง ผู้นำชุมชนและโครงสร้างอำนาจ ที่กล่าวว่า ผู้นำเป็นบุคคลที่มีบทบาทสำคัญในการพัฒนา โดยแบ่งเป็น บทบาทภายนอก คือ การแนะนำความรู้ใหม่ๆ มาเสนอแนะชาวบ้าน เป็นผู้ประสานงานกับหน่วยงานต่างๆ ภายนอก บทบาทภายใน คือ ชักจูงชาวบ้านให้มาร่วมมือในการพัฒนาหมู่บ้าน การสร้างสาธารณประโยชน์ ทำงานร่วมกับชาวบ้าน เป็นแบบอย่างที่ดีแก่ชาวบ้านใน

ด้านความประพฤติส่วนตัว สอดคล้องกับการศึกษาของ
ชูศักดิ์ ชูช่วย (2533) ที่กล่าวว่า ผู้นำตามธรรมชาติมี
บทบาทในด้านต่างๆ ได้แก่

1. บทบาทด้านเศรษฐกิจและอาชีพ คือ
ส่งเสริมให้สมาชิกในชุมชนมีการรวมตัวกันเป็นกลุ่ม
เช่น กลุ่มเกษตรกร กลุ่มสหกรณ์ออมทรัพย์ เพื่อรักษา
ผลประโยชน์ของตัวเอง

2. บทบาทด้านการสาธารณสุข คือ เผยแพร่
ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับการป้องกันและรักษาโรคต่างๆ
ที่มักเกิดในชุมชน

3. บทบาทด้านสังคมและวัฒนธรรม คือ
เป็นตัวอย่างที่ดีในด้านความรู้ ความประพฤติ และการ
ดำเนินชีวิต

4. บทบาทด้านการเมืองการปกครอง คือ
ประชาสัมพันธ์ทำความเข้าใจกับประชาชนในชุมชนเพื่อ
ประโยชน์ด้านการเมืองการปกครอง

2. จากวัตถุประสงค์การวิจัยข้อที่ 2 เพื่อศึกษา
คุณลักษณะของผู้นำตามธรรมชาติทั้ง 7 ท่าน จากการศึกษาพบว่า ผู้นำทั้ง 7 ท่านมีคุณลักษณะเด่นร่วมกัน คือ

- เป็นผู้ที่มีความซื่อสัตย์สุจริต
- เป็นผู้ที่มีความเชื่อมั่นในความคิดและการกระทำของตนเอง ในขณะที่เดียวกันก็รับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น

- เป็นผู้ที่มีความเสียสละ อดทน ไม่ย่อท้อ
ต่ออุปสรรคใดๆ

- เป็นผู้มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์

3. จากวัตถุประสงค์การวิจัยข้อที่ 3 เพื่อศึกษา
บทบาทและผลงานของผู้นำตามธรรมชาติพบว่า บทบาท
ที่สำคัญของผู้นำทั้ง 7 ท่าน คือ

- บทบาทเป็นผู้นำทางความคิดให้กับ
ชาวบ้าน
- บทบาทเป็นผู้ชักจูงโน้มน้าวให้ชาวบ้าน
มาร่วมกันพัฒนาชุมชน
- บทบาทเป็นผู้บริหารจัดการ

ผลงานของผู้นำทั้ง 7 ท่าน จากการศึกษาสรุป
ได้ว่าผลงานของผู้นำ คือ

- ผู้นำจำนวน 6 ท่าน เป็นแกนนำริเริ่มตั้งกลุ่ม
ออมทรัพย์ในชุมชนเพื่อให้เป็นสถาบันหลักของชุมชน
- หรน หมัดหลี่ เป็นผู้พัฒนาองค์ความรู้ทาง
การเกษตรธาตุสี่ อาศัยหลักการพึ่งพิงในธรรมชาติเพื่อ
เกื้อกูลและอยู่ร่วมกัน
- ผู้นำทั้ง 7 ท่าน ได้นำความรู้ด้านกองทุนและ
ธุรกิจชุมชน เกษตรธาตุสี่ที่ตนเองค้นคว้า ค้นพบ ทดลอง
จนประสบผลสำเร็จไปแล้วออกมาเผยแพร่ ถ่ายทอดให้
ผู้อื่นได้เรียนรู้ นำไปแก้ไขปัญหาและปรับประยุกต์ใช้ใน
ชีวิตและชุมชนของตนต่อไป

บรรณานุกรม

กาญจนา แก้วเทพ และกนกศักดิ์ แก้วเทพ. 2530. การพึ่ง
ตนเองศักยภาพในการพัฒนาชนบท. กรุงเทพฯ :
สภาคทอลิกแห่งประเทศไทยเพื่อการพัฒนา.
คณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ,
สำนักงาน. 2544. รายงานการศึกษาวิเคราะห์
ปัจจัยทางเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรมที่
สนับสนุนให้ชุมชนเข้มแข็ง. กรุงเทพฯ : สำนักงาน
คณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคม
แห่งชาติ.
คณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ, สำนักงาน. 2534.
ภูมิปัญญาชาวบ้าน. กรุงเทพฯ : อรุณสาธาณพริ้ว.
ชัยอนันต์ สมุทวณิช. 2541. เอกสารการสอนชุดวิชาการ
บริหารการพัฒนาชนบท. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์
มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.
ทัศนีย์ ลักษณะภิกขชัช. 2545. การสังคมสงเคราะห์ชุมชน :
มรรควิธีสู่ชุมชนเข้มแข็ง. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัย
ธรรมศาสตร์.
ปาริชาติ วลัยเสถียร และคณะ. 2543. กระบวนการและ
เทคนิคการทำงานของนักพัฒนา. กรุงเทพฯ :
สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.

สุรางค์ จันทวานิช. 2543. วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ. กรุงเทพฯ:
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

เอนก เหล่าธรรมทัศน์. 2543. วิสัยทัศน์การปกครองท้องถิ่น
และแผนการกระจายอำนาจ. กรุงเทพฯ : ดีแอลเอส.

โอภาส ปัญญา. 2542. ประสบการณ์จริงจากชุมชนเข้มแข็ง
ระดับตำบล 4 ภาค. กรุงเทพฯ : พิมพ์ดี.